

સંક્ષિપ્ત ભૂગોળ : ભાગ -
પહેલો : એશિયા આપેલો

૭૫૬

LEMENTS OF GEOGRAPHY.

PART 1

ASIA

BY

UNESH V. KANITKER,

First edition,

સંક્ષિપ્ત ભૂગોળ.

ભાગ પહેલો

એશિયા

અનાયનાર

મ. વિ. કો.

આદમી પેલેલી

કુલ

જો આપણના ઓફિસ પ્રીન્ટિંગ પ્રેસમાં છપાયો

સન ૧૯૭૪

દીનન જે આના.

વિધાપીઠ

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

(ગુજરાત કૉપીરાઈટ વિભાગ)

અનુક્રમાંક ૭૫૬ કિંમત ર રૂ. (ગ.)

ગ્રંથનામ સંહિતા ભૂગોળ; ભાગ પહેલો

એશિયા. આ. પહેલ

વર્ગાંક

RUDIMENTS OF GEOGRAPHY.

PART 1

ASIA

BY

GUNESH V. KANITKER,

First edition,

Price 2 annas.

સંક્ષિપ્ત ભૂગોળ.

ભાગ પહેલો

એશિયા.

ખનાવનાર

ગ. વિ. કા.

આશુત્થી પેટેલી

મુદ્રણ

જનરોબા ખાખાણના બોર્ડર પ્રીન્ટિંગ પ્રેસમાં છપાયેલ

સન ૧૯૭૪

કીમત બે આના.

(માનકીનો હુકમ બતાવનારે રાખ્યો છે.)

૩૫૬

PREFACE.

Before submitting this rudimentary little work to the notice of the public, the compiler begs to acknowledge, that several authors have been consulted in preparing it. The following pages were first intended for the use of his own pupils, but at the request of some friends he has put them in print. If approved by the public he would publish the remaining three parts in due time. Any suggestions to this, will be thankfully received.

Bombay 26th   }
August 1874   } C. V. K.

દીખાવો.

પ્રભની હુશુર આ નાની ચોપડી મુક્તવાની અગાઉ
અંથ કર્ત્તા કયુત કરવાને માંગી લે છે કે તેણે આ ચો-
પડી બનાવવામાં દેટલાએક અંથકારોની મદદ લીધી છે.
આ ચોપડી પોતાના વિદ્યાર્થીઓને વાસ્તે લખવામાં
આવી હતી, પણ સીકારસ ઉપરથી તે છપાવી છે. આ
ચોપડીને જો બરાબર આશય મળશે તો બાકીના લખુ
ભાગ વખતસર છપાવશે. આએ ચોપડીમાં શુધારાને વાસ્તે
કોઈ લખે તે તે આભારસાથે ખીજી આવૃત્તીમાં સુધાર-
વામાં આવશે.

મુંબઈ તા. ૨૬ મી
આગસ્ટ ૧૮૭૪.

} ગ. વિ. કા.

સંક્ષિપ્ત ભૂગોળ.

(ભાગ ૧લો.)

એશિયા.

પૃથ્વીના આકાર.

ભૂગોળ વિદ્યા એટલે ભૂમિનું વર્ણન છે. ભૂ એટલે જમીન અને ગોળ એટલે ગોળો, એ ઉપરથી ભૂગોળ વિદ્યા શબ્દ થયો છે.

પૃથ્વીના આકાર ગોળાકાર છે, તેની સાખીતીના કારણો.

૧ છું—જે લોકો વહાણમાં બેસીને તેની ચારે બાજુ એ ફરવા જાય છે, તેઓને જગ્યાથી નિકળ્યા હોય ત્યાંજ પાછા આવે છે.

૨ જી—દરિયામાં વહાણ ફરતી આવતું આવતું નોંઘએ

દીએ ત્યારે પેહલાં તેનો ઉપરનો છેદો નજર પડે છે. નીચેનો ભાગ માલમ પડતો નથી.

કથું—અંદ્ર ગ્રહણની વખતે પૃથ્વીની છાયા અંદ્ર ઉપર ગોળાકાર પડે છે. જેવો પદાર્થ હોય છે તેવી તેની છાયા પડે છે. પૃથ્વી ગોળ છે માટે તેની છાયા ગોળ પડે છે ગોળ ન હોત તો છાયા એળ ન પડતી.

૪થું—પૂર્વ ભણીનાં દેશો કરતાં પશ્ચિમ ભણીના દેશોમાં સૂર્ય ઓડો ઉગે છે. જો પૃથ્વી ગોળ ન હોત તો અધ ઠંડા-ણે સૂર્યની રાશીની એકજ વખત પડતે.

પૃથ્વી ઉપર જે ભાગ પાણી છે અને એક ભાગ જમીન છે.

પૃથ્વીનો પરિઘ અથવા ૨૪૮૯૬ મૈલ છે.

પૃથ્વીનો વ્યાસ તેના મધ્ય બિંદુથી ૭૯૨૫ મૈલ છે.

પૃથ્વીને બે ગતિ છે. પેહેલી ગતિથી ૩૬૫માં ફેરફાર થાય છે, અને બીજીથી દહાડો અને રાત્રિ થાય છે.

દિશાઓ.

જે તરફ સૂર્ય ઉગે છે તે પૂર્વ દિશા. જે તરફ આયમ છે તે પશ્ચિમ. પૂર્વ તરફમાં કરીને ઉભારણીએ લો જમણા

હાથ તરફ દક્ષિણ અને ડાબા હાથ તરફ ઉત્તર દિશા જાણવી.

ઉત્તર અને પૂર્વની વચ્ચેનો ખુણો તે ઇશાન ખુણો. પૂર્વ અને દક્ષિણની વચ્ચેનો ખુણો તે અગ્નિ. દક્ષિણ અને પશ્ચિમની વચ્ચેનો ખુણો તે નૈરત્ય. પશ્ચિમ અને ઉત્તરની વચ્ચે નો ખુણો તે વાયવ્ય ખુણો જાણવો.

નકશા તરફમાં કરીને ઉભા રહીએ તો જમણા હાથ તરફ પૂર્વ દિશા. ડાબા હાથ તરફ પશ્ચિમ દિશા, ઉપર ની ઉત્તર દિશા, અને નીચેની દક્ષિણ દિશા.

પૂરવીના બે મોટા ભાગ છે. એકનું નામ પૂર્વ ગોળાર્ધ અને બીજાનું નામ પશ્ચિમ ગોળાર્ધ.

આએ દરએક ગોળાર્ધમાં એકએક મહાદ્વીપ છે. એકનું નામ પૂર્વ મહાદ્વીપ અને બીજાનું નામ પશ્ચિમ મહાદ્વીપ.

પાણીનાભાગો.

મહાસાગર, સાગર, સમુદ્ર, ધુળી, અખાત, ઉપસાગર, નદી, સરોવર, તથા ખાડી.

પરતી ઉપર જે ખારાપાણીનો એકજ માટો જયો હોય છે તેને મહાસાગર કહે છે.

પાણીનો જે ભાગ મહાસાગર કરતાં નાનો હોય છે તેને સમુદ્ર અથવા સાગર કહે છે.

પાણીનામે ભાગને એકત્ર જોડનારે જે પાણી નો ભાગ તેને સામુદ્ર ધુન્ની કહે છે.

જમીન ઉપર ઘણો લાંબો ગયતો જે સમુદ્રનો કાંઠો તેને અખાત કહે છે.

અખાતનું માં પોહોણું હોય તો તેને ઉપસાગર કહે છે.

ડુંગર અથવા પર્વતમાંથી નિકળેલો જે મીઠા પાણીનો પ્રવાહ તેને નદી કહે છે.

નદી જ્યાંથી નિકળે છે તે ડોકાણાને તેનું મૂળ કહે છે, અને સમુદ્ર ને મળે છે ત્યાં તેનું મુખ કહે છે.

પાણીનો જયો જેઆરે બાજુ એ જમીનથી ઘેરાયેલો હોય છે તેને સરોવર કહે છે.

સમુદ્રને મળતા પેહલાં ભરતીનું પાણી માંહે આપે એવું જે નદીનું મુખ પોહોણું થાય છે તેને આડી કહે છે.

જમીનના ભાગો.

ખંડ, ખેટ, હીપકલ્પ, સંયોગી ભૂમી. ભૂશિર અથવા ભૂસલાકા.

જમીનનો જે ભાગ ચોતરફ પાણીથી ઘેરાયેલો હોય તેને ખેટ કહે છે.

જમીનનો મોટો ભાગ જેમાં ઘણા દેશ આવેલા હોય છે તેને ખંડ કહે છે.

જમીનનો જે ભાગ ચો તરફથી પાણીએ ઘોંટાયેલો હોય છે તેને ખેટ કહે છે. -

જમીનનો જે ભાગ લઘુ ખાણુ એ પાણી તથા એક ખાણુએ જમીનથી ઘોંટાયેલો હોય છે તે હીપકલ્પ.

જમીનનો જે સાંકડો ભાગ જમીનના બે મોટા ભાગને સાંધે છે તેને સંયોગી ભૂમી કહે છે.

જમીનની જે અણી લાંબી થઈને સમુદ્રમાં ગયેલી હોય છે તેને ભૂશિર અથવા ભૂસલાકા. કહે છે.

ઘણા જાંબા, લાંબા, પોહોળા ટેકરા જે પૃથ્વી ઉપર હોય છે તેને ડુંગર અથવા પહાડ કહે છે.

એવા ધણા ટેકરા એક ખીજ સાથે સંઘાઈને ધણા ગાંઠી સુધી આપ્યા જાય છે તેને પર્વત કહેછે.

પૃથ્વીના ભાગો.

પૂર્વ મહાદ્વીપમાં લણુ ખંડછે. યૂરોપ, એશિઆ, અને આફ્રીકા. એ લણુ ખંડને કોઈ વખત જુની ભૂમી પણ કહેછે.

પશ્ચિમ મહાદ્વીપમાં એકલું અમેરીકા ખંડછે. તેના શાધ ઇ. સ. ૧૪૯૨માં કોલંબસ નામના પુરુષે કીધા.

ઉપલા ચાર ખંડ શિવાય એક આસ્ટ્રેલેશિઆ કરીને પાંચમો ખંડછે. તેમાં ન્યુહોલંડ ખેટ તથા તેની બાજુનાં દક્ષિણ પાસિફિક મહાસાગરમાંના નાના નાના ખેટ ગણાયછે.

એશિઆ.

એશિઆ ખંડની મર્યાદા—ઉત્તરમાં ઉત્તર મહાસાગર, પશ્ચિમમાં યૂરલ પર્વત, યૂરલ નદી, કાસ્પિયન સમુદ્ર, કાકેસ સ પર્વત, કાસો સમુદ્ર, મારમોરાનો સમુદ્ર, આર્કિપેલેગો, ભૂ-

મધ્ય સમુદ્ર, સ્વેઝીની સંયોગી ભૂમી અને બાલ સમુદ્ર;
દક્ષિણમાં હિંદીમહાસાગર અને પૂર્વમાં પાસિફીક મહાસાગર.

એશિઆ ખંડમાંના દેશ

દેશ.	મુખ્યથેહર.
૧ એશિઆમાંહેલું } વર્કસ્થાન. }	સ્મીરના.
૨. અરબસ્થાન.	મક્કા.
૩ હરાણ.	ટેહેરાન.
૪ આફગાણિસ્થાન.	કાબુલ.
૫ અલ્બાનીસ્થાન.	કેલટ,
૬ હિંદુસ્થાન.	કલકત્તા.
૭ પૂર્વદ્વીપકલ્પ	અમરપૂર.
૮ ચીન.	પેકીન.
૯ ટીબેટ	લાસસા.
૧૦ ચીનાધિતાતાર.	યારકંડ.
૧૧ સ્વતંત્રતાતાર.	બાબારા.
૧૨ એશિઆ માહેલું રશિઆ.	ટોમોસ્ક.
૧૩ જાપાન.	જોકો.

મુખ્ય બેટા—લિવેન્ટમાં, સાઇપ્રસ અને રાડસ, હિન્દુસ્થાનની દક્ષિણે સોલોન, પૂર્વ દ્વીપકલ્પની દક્ષિણે સુમાત્રા, સુમાત્રાની પૂર્વે જાવા, બોરનીઓ સેલીપીસ, મોલકાસ, અથવા મસાલાનાં બેટા, બોરનીઓની ઈશાન કોણમાં શીલીપાઇન બેટા; ચીનની દક્ષિણે હેનાન, ચીનની પૂર્વે ફોર્મોસા, ઉત્તર તરફ હુચુ બેટા; ચીનાઇતાતારની પૂર્વે જાપાની બેટા; તાતારનું અખ્તાત અને ઓકલોટસ્કનાસમુદ્રની વચ્ચે શેગહેલીઅન બેટા, કામસ્કોટકાની દક્ષિણે ક્યુરાઇલ બેટા. ઉત્તર પાસીફિક મહાસાગરમાં એલીયુરીઅન બેટા.

મુખ્યદ્વીપકલ્પ—કામસ્કોટકાનો દ્વીપકલ્પ સાઇપ્રીસીઆને પૂર્વે. કોરીયાનોદ્વીપકલ્પ ચીનાઇતાતારની અખ્તી ખુણામાં. ગન્જાયાનો દ્વીપકલ્પ પૂર્વ દ્વીપકલ્પની દક્ષિણે છે.

મુખ્ય ભૂશીર અથવા ભૂશલાકા—સીવેર, સૈબીરીઆની ઉત્તરે, પૂર્વ ભૂશીર, બેહેરીંગની સામુદ્રકુંઠામાં. લોપાટકા, કામસ્કોટકાની દક્ષિણે. કેમ્બોજ અને રામાનીઆ, પૂર્વ દ્વીપકલ્પની દક્ષિણે, નિગ્રેસ, પૂર્વ દ્વીપકલ્પની નૈશ્વર્યે, અને કોમોરીન (કંન્યાકુમારી) હિન્દુસ્થાનની દક્ષિણે.

મુખ્ય પર્વત—હિમાલય પર્વત હિંદુસ્થાનની ઉત્તરે, આ-
લતાઇ પર્વત સૈબીરીઆની દક્ષિણે. કાકેસસ પર્વત, કાળા
અને કાસ્પીઅન સમુદ્રની વચ્ચે, તૌરસ તથા લિબેનન
પર્વતો તુર્કસ્તાનમાંછે. એરેરટ પર્વત આરમીનીયામાં છે.
શીનાઇ પર્વત અરબસ્થાનમાં છે.

મુખ્ય સમુદ્ર તથા અખાત—લિવેન્ટ, ભૂમધ્ય સમુદ્રને
પૂર્વતરફનો ભાગ. રાતો સમુદ્ર, અરબસ્થાન તથા આફ્રીકા
ની વચ્ચેછે. અરબી સમુદ્ર અરબસ્થાન તથા હિંદુસ્તાન
ની વચ્ચેછે. ઇરાણી અખાત, અરબસ્થાન તથા ઇરાનની
વચ્ચેછે. બંગાલાનો ઉપસાગર, હિંદુસ્થાન અને પૂર્વદ્વીપ
કલ્પની વચ્ચેછે, મારટા બાનનું અખાત, બરમાની દક્ષિણે
છે. સિયામનું અખાત પૂર્વ દ્વીપકલ્પની દક્ષિણેછે. ટાન
કિવનનું અખાત પૂર્વ દ્વીપકલ્પની ઇરાન કોણમાંછે.
ચીનાઇ સમુદ્ર ચીનની દક્ષિણેછે. પીળો સમુદ્ર ચીન અને
કોરીઆની વચ્ચેછે. જાપાની સમુદ્ર ચીનાઇ તાતાર તથા
જાપાની જોટાની વચ્ચેછે. ઓકહોટસ્કનો સમુદ્ર સૈબીરી
આ અને કામરુકાટકાની વચ્ચેછે, અને કામરુકાટકાનો
સમુદ્ર કામરુકાટકા અને અમેરીકાની વચ્ચેછે.

મુખ્ય સામુદ્રકુળી—બાબલમાંદીબની સામુદ્રકુળી
રાતો સમુદ્ર અને હિંદીમહાસાગરને જોડેછે, ઓર્મઝની

સામુદ્રધુની ઇરાની અખાત અને હિંદીમહાસાગરને જોડે, પાકની ખાડી અને માનારનું અખાત હિંદુસ્તાન અને સોમાનની વચ્ચે છે. મલાકાની સામુદ્રધુની પૂર્વદ્વીપકલ્પ અને સુમાલાની વચ્ચે છે. સંડાની સામુદ્રધુની સુમાલા અને જાવાની વચ્ચે છે. મકાસારની સમુદ્રધુની ખારનીઓ અને સેલીપીસની વચ્ચે છે. સાનગારની સામુદ્રધુની નીકોન અને જેસો ખેટોની વચ્ચે છે. લાપેરસની સામુદ્રધુની જેસો અને શાગહેલીઅનની વચ્ચે છે. ખેહેરીંગની સામુદ્રધુની એશિઆ અને ઉત્તર અમેરીકાની વચ્ચે છે.

મુખ્ય સરોવર—કાસ્પીયન સમુદ્ર ઇરાનની ઉત્તરે. એરલ સમુદ્ર એશિયામાંહેલા રશિયામાં છે. બેકલસરોવર સૈબીરીયાની દક્ષિણે. મૃતસમુદ્ર તુર્કસ્તાનમાં છે.

મુખ્ય નદીઓ—યુરેલીસ અને તૈગ્રીસ તુર્કસ્તાનમાં છે અને તેઓ ઇરાની અખાતને મળે છે. સોંધુ નદી - હિંદુસ્તાનની વાયવ્ય કોણે છે, અને તે હિંદીમહાસાગરને મળે છે. ગંગા અને બ્રહ્મપુત્રા, હિંદુસ્તાનની હથાળે છે, અને તેઓ બંગાલાના ઉપસાગરને મળે છે. હિરાવતી પૂર્વદ્વીપકલ્પમાં છે અને તે બંગાલાના ઉપ-

સાગરને મળે છે. મેક્રીયાંગ પૂર્વ દ્વીપકલ્પમાં છે અને તે ચીનાઈ સમુદ્રને મળે છે. યાંગસીદયાંગ, અને હો-એંગહો, ચીનમાં છે અને તેઓ પાસીફીક મહાસાગરને મળે છે. આમૂર અથવા શાગહેલીઅન ચીનાઈ તાતારમાં છે અને તે ઝોકહોટસ્કના સમુદ્રને મળે છે. લીના, યે-નીસો, અને એન્ગી એઓ સૈબીરીયામાં છે, અને તેઓ ઉત્તર મહાસાગરને મળે છે. યૂરલનદી સૈબીરીયાની નૈરૂય કોણમાં છે અને તે કાસ્પીયન સમુદ્રને મળે છે. આમૂ અથવા આંકસસ, તુર્કસ્તાનમાં છે, અને ઝાકસાર-દીસ, સ્વતંત્ર તાતારમાં છે અને તેઓ એરલ સમુદ્રને મળે છે.

હિંદુસ્થાન.

હિંદુસ્થાનની મર્યાદા— ઉત્તરે ટિબેટ, પશ્ચિમે, આફગાની સ્થાન અને અરબ્બી સમુદ્ર; દક્ષિણે હિંદીમહાસાગર, અને પૂર્વે બંગાલાનો ઉપસાગર તથા પૂર્વ દ્વીપકલ્પ છે.

હિંદુસ્થાનના ભાગો— ૧લો— સીંધે દીક હિંદુસ્થાન, જેમાં કાશ્મીર, પંજાબ, અને સીંધ છે. ૨લો— ગૌનજેદીક

હિંદુસ્થાન, જેમાં દિલ્હી, અજમીર, માળવા, આગ્રા, આહ્મદાબાદ, બહાર બંગાલ, અને નેપાળ છે, ૩ થો— મધ્યહિંદુસ્થાન અથવા દખ્ખણ, જેમાં ગુજરાત, પાનદેશ, મિઝર, ગન્ધવાના, ઝોરીસા, સરકર્સ, ઝોરંગાબાદ, હૈદરાબાદ, ખાનપૂર, અને કોંકન છે. ૪ થો— દક્ષિણ હિંદુસ્થાન, જેમાં કર્નાટક, મૈસૂર, કાનરા, મલબાર, કોચીન અને દ્રાવનકોર છે.

મુખ્યબેટા— સીલોન કર્નાટકની અગ્નિ ખુણામાં, લકદીવ્સ અને માલદીવ્સ, મલબાર કીનારાની પશ્ચિમે, નિકોબાર અને આન્દમન બેટા બંગાલાના ઉપસાગરમાં છે.

મુખ્યપર્વત— હિમાલયપર્વત હિંદુસ્થાનની ઉત્તરે; વિંધ્યાચળ પર્વત, હિંદુસ્થાનનાં મધ્ય ભાગમાં. પૂર્વ અને પશ્ચિમ ઘાટ તથા નીલગીરીઝ, હિંદુસ્થાનની દક્ષિણે.

મુખ્ય અખાત તથા સામુદ્રધૂની— કચ્છ તથા ખંભાતનું અખાત હિંદુસ્થાનની વાયવ્ય ખુણામાં; મનારનું અખાત તથા પાકની સામુદ્ર ધૂની હિંદુસ્થાનની દક્ષિણે; બંગાળના ઉપસાગર હિંદુસ્થાનની પૂર્વે.

મુખ્ય નદીઓ—સિંધુનદી (જેને પંજાબની પાંચ નદીઓ નામે જ્ઞાત, ચીનાબ, રાવી, બીઅંસ, અને સતલજ મળે છે) તે હિંદીમહાસાગરને મળે છે. નર્મદા અને તાપી,

અંગાતના અંગાતને મળે છે. યક્ષપૂત્રા, ગંગા, મહાનદી, ગાદાવરી, કૃષ્ણા, અને કાવેરી, અંગાજાના ઉપસાગરને મળે છે.

હિંદુસ્થાનમાંના મુખ્ય ભૂમીર—કાશ્મીર (કંન્થાકુમારી) હિંદુસ્થાનનો છેક દક્ષિણ છેડો, કાલીમીયર, અમ્બીપુલ્લે; ખલમીરાસ, ઇસાને ક્રીનાંરાપર.

મુખ્ય શ્રેણી—૧—કાશ્મીર, જલમનદીને કાંઠે છે અને તે ક્રીમતી શાલને વાસ્તે પ્રસિદ્ધ છે; બાહોર, રાવીને કાંઠે પંજબની રાજધાની છે; બાહોરની ઈશાનપુલ્લમાં આશ્રુતસર, સીપ્લોકિનું પચીતસ્થાન. સુમતાન, ચોનાખનદીને કાંઠે હૈદરાબાદ સિંધની રાજધાની સીંધુનદીને કાંઠે. ૨—કલકત્તા, હિંદુસ્થાનની રાજધાની હુગલી, જે ગંગાનદીની એક શાખા છે તેની ઉપર આવેલું છે. દિલ્હી જમુના નદી ઉપર મોગલના રાજની રાજધાની, તથા આંધ્ર; આલાહાબાદ, ગંગા અને જમુના નદીના સંગમ ઉપર. લખનૌ, અયોધ્યાની રાજધાની ગંગા અને ગાગ્રા નદીની વચ્ચે. મિસ્સૌર ગંગા નદી ઉપર રનુ માટું બનારસ (હિંદુલોકનું પચીતસ્થાન) પટના, મુર્શિદાબાદ, અને બ્રહ્મ એમાં મોટાં કાશ્મીનાં છે. બાલેકસિંધાની રાજધાની તથા એકચોટા કિલ્લો આંધ્રની દક્ષિણે.

ઉજન અને હાંદોર, માળવા પ્રાંતમાં. ૩—મુખ્યત્વે, વેપારનું
 મોટું બંદર તથા શ્રીદીશ હાંડીઆની પશ્ચિમ તરફની રાજ-
 ધાની પશ્ચિમ કીનારા પરછે. સુરત, તાપીને કાંઠે, કે જ્યાં હ.
 સ. ૧૯૧૨ માં હાંદોર લોકોએ પ્રથમ કોઠીસ્થાપી. બરોડા,
 ગાયકવાડના રાજનું મુખ્યથેડેર ગુજરાતમાંછે. નાગપુર
 ખીરાંરમાંછે. પુણા, મુખ્યહની અગ્નિ કોણમાંછે. ગોવા,
 પોર્ચુગીઝ લોકને તાબેછે અને તે દક્ષિણ કીનારાપરછે.
 હૈદરાબાદ નીળામની રાજધાની કાણુનદીની શાખા ઉપર
 છે. મેસુલીપેટમ, કાણુઆને ગોદાવરીના મુખે વચ્ચે
 પૂર્વ કીનારા ઉપરછે. ૪—મદ્રાસ, શ્રીદીશહાંડીયાની દક્ષિણતર-
 ફની રાજધાની પૂર્વકીનારા ઉપરછે. પાંડીચરી, ફ્રેન્ચ
 લોકોનું થેડેર દક્ષિણ તરફછે. મીરંગપટ્ટમ અસસની દીપ્ત
 મુજતાનની રાજધાની કાવેરીનદી ઉપરછે, તથા દીવના
 શાંક્ષી, એક લામીસું થેડેર અને દિલ્લોછે. મંગલોર, કાલીકટ,
 અને કોચીન, મલબાર કોષ્ટા ઉપર, કોલમ્બો, અને દ્વીપ
 કોચીલી, સિંહલદ્વીપના બેરોમાંછે.

વેપારની જનસો— ૧, કપાસ, ગળી, અશીલુ, ખાંડ,
 મુખ્યમલ, રેશમ, મરી, કાશી, હીરા, માતી. ૬૦

મુખ્યબંદરો— મુખ્ય, મદ્રાસ, કલકત્તા, કરાચી, સુરત,
 કોચીન. ૬૦

હિંદુસ્થાનના રાજકીય ભાગ.

ગાજ્ય વહિવટ ચલાવવા સારું હિંદુસ્થાનના પાંચભાગ કર્યાછે તેમાંના, દરએકને ઇલાકા કહેછે. ૧—મંગલાજા, ૨—મદ્રાસ, ૩—બુંગાલ, ૪—પંજાબ, ૫—આઝમ.

રાજધર્મીત.

ઇલાકાના વહિવટ ચલાવવા સારું એક ગઠ્ઠરનર હોયછે, તથા તેના એક કૉન્સોલ સભા હોયછે. તે કાયદા કરેછે. તથા બધી રીતે ઇલાકાની હુકમન ચલાવે છે. રાજનો વડો હોયછે તેને કમાંદર ઇનચીફ કહેછે. સગળ ગવરનર ઉપર હુકમન ગઠ્ઠરનર જનરલની આસેછે. તે કલકત્તામાં રહેછે. ગઠ્ઠરનર ઇલાકાના મુખ્ય શહેરમાં રહેછે. ઇનચીફને વાસ્તે એક હાઇકોર્ટ, સ્માલ કૉન્સ કોર્ટ, પોલીસ કોર્ટ હોયછે. શહેરનો બંદાબસ્ત રાખવાને પોલીસકમીશનર નામનો એક અમલદાર હોયછે. અશિવાય ખીલ ધણી સરકારી આશીસો હોયછે.

જીહાવીશ—સવગડને પાસે ઇલાકાના ભાગરહે છે તેમાંના દરએકને જીહો કહેછે, જીહાનો વહિવટ

અલાવવાસારં કલેક્ટર નામનો એક અમલદાર રહેછે. તે કોજદારી કામ કરેછે ત્યારે તેને માછરૂંટ કહેછે. તેના હાથ નીચે ત્રણ, ચાર આસિરૂંટ તથા એક દીરૂંટીકટ ડાબુડી અને એક હુમ્મર ડાબુડી કલેક્ટર કરીને હોયછે. બાંદોબસ્ત સારં એક પોલીસ સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ નામનો અમલદાર હોયછે. દરએક જીલ્લામાં એક જડજ હોયછે. તે કોજદારી કામ કરેછે ત્યારે તેને સેશન્સ જડજ કહેછે. તેને મદદ આપવા માટે તેની હાથનીચે એક આસિરૂંટ જડજ તથા એક ફર્સ્ટ ક્લાસ સર્જાંડીનેટ જડજ હોયછે. એશિવાય ડાકતર, ધજનેર, હેમ્બુડી એન્ડ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર, આમલદાર, ચીફ કાનસ્ટેબલ વગેરે કામદારોની કચેરી હોયછે.

તાલુકાવિશે-- જીલ્લાના બાગકરેલા હોયછે તે માંના દરએકને તાલુકો કહેછે. તે આમલદારને તામે હોયછે. આમલદાર જ્યારે કોજદારી કામ કરેછે ત્યારે તેને સર્જાંડીનેટ માછરૂંટ કહેછે. જો તાલુકો મોટો હોય તો તેના એક બાગ કરીને તેને પેટો કહેછે. ત્યાં મહાલકરી નામનો અમલદાર રહેછે. એશિવાય તાલુકામાં સુબ્જાંડીનેટ જડજની ફોર્ટ, (બધેતાલુકામાં હોતીનથી) તથા ચીફ કાનસ્ટેબલની કચેરી, પોસ્ટઓફીસ વગેરે હોયછે.

કર્યા પિંચે—તાલુકાના ભાગ કરે છે તેને કર્યા કહે છે. ત્યાં પટેલ તથા તલાટી કરીને એ કારભારી રહે છે.

અજેનરીઓ વીસે.

નાનાં નાનાં સંસ્થાન જેને હાલેશનને તાલે રહીને તેને પાડણી આપે છે. એના ડેટાક પ્રાંત સાગરા મળીને જે મુતક થાય છે તેના એજેન્સી કહે છે.

પોલીટીકલ એજેન્ટ કરીને એક સાહેબ તેનો વહીવટ ચલાવે છે. તેના હાથનીએ એ ત્રણ આશીસ્ટન્ટ હોય છે.

કોલેજેના સવગડ સારું એક અથવા વધારે સંસ્થાન પાસેના જિલ્લાના કલેક્ટર અથવા જડજ તાળા હેઠળ મુકવામાં આવે છે ત્યારે તે કલેક્ટર અથવા જડજને તે સંસ્થાનનો ગવર્નરનો એજન્ટ કરીને કહે છે.

જે સંસ્થાન ધણું મોટું હોયતો ત્યાં એક અમલદાર રાખે છે તેને રસીડન્ટ કરીને કહે છે.

એની રીતે ગુજરાતીને બધાને વાળખી હનસાફ મળે એવી તજવીજ કરી છે.

મોઢે કરવાજો ખીના.

સન

શુક્રવાર.

- ૧૫૪૦ પારશી લોકો પેહેલાં મુંબઈમાં આવ્યા.
 ૧૬૦૦ ઇંગ્રેજ લોકો પેહેલાં હિંદુસ્થાનમાં આવ્યા.
 ૧૬૬૮ અરપટ્ટીસર કીધો.
 ૧૬૯૪ પોસ્ટ હાઈસ હાલકી.
 ૧૭૫૦ હિંદુસ્થાનમાંથી રવીનાયત જવાનાગયો.
 ૧૭૯૫ મુંબઈમાં કુલાયાની દીવા દાંડી બાંધી.
 ૧૮૦૦ સુરત શહેર અંગ્રેજ લોકોને મળ્યું.
 ૧૮૧૧ પાટ્ટીલોકો પેહેલાં મુંબઈમાં આવ્યા.
 ૧૮૨૧ મુંબઈ તથા પુણામાં નીશાળોરથાપન કીધો.
 ૧૮૩૮ વૈદ્યશાળા સ્થાપી.
 ૧૮૪૩ સિંધ પ્રાંત લીધો, આગમોટ શરૂ થઈ.
 ૧૮૫૩ આગમોટી સર થઈ (જી. આઈ. પી. રેલવે.)
 ૧૮૫૭ મોટું બંડ (હડીઅનમ્બુટીની)
 ૧૮૫૮ રાણીનેનામે રાજ્ય શરૂ થયું.
 ૧૮૬૩ ગ્યાસના દીવા થયા.
 ૧૮૬૪ ખી. ખી. એન્ડ સી. આય રેલવે શરૂ થઈ.
 ૧૮૬૮ આખીસીનાઆની લઠાઈ (અંગ્રેજલોકોની ફત્તેમંદી.)
 ૧૮૬૯ ભરૂચ પ્રદર્શન થયું.
 ૧૮૭૨ લાડમેથો ગઢરનરજનરનુ શેર.
     અહલી નામના સખથે પુત્ર કીધું.
 ૧૮૭૩ મુંબઈમાં પ્રદર્શન થયું.
 ૧૮૭૪ મુંબઈમાં મુસનમાનોનું કુદ્દલડ થયું.

NOTICE.

This book can only be had w
undersigned, at the JEEJEEBHO
DABHOY Anglo—Vernacular
Khet wadi, Bombay.

આએ એપડી મરહુમ, શ્રી ૭
દાદાબાઈની એલવાડી સુભમાંથીજ મળશે.

G. V.

